

23. Iskolás kor előtti környezeti nevelés

A környezeti nevelés fontosságát, személyiségformáló, szokásalakító erejét ma már senki sem vitatja, sőt egyre többen valljuk, hogy ez a nevelés *fonala*, és a nevelés tevékenységeit (játék, vers,

mese, ének, zene, énekes játék, rajzolás, mintázás, mozgás stb.) gyöngyként fűzzük fel rá, így lesz

komplex egész. *A környezeti nevelés alapozza meg a gyerekek tapasztalatait, ami később ismeretté,*

egész életre szóló tudássá alakul. A környezeti nevelés folyamatában szerzik meg a gyermekek azokat a tapasztalatokat, amelyek később ismeretté, ismeretrendszeré, majd egész életre szóló tudássá válnak.

A környezeti nevelésnek is alapelve, hogy „a születés előtt kilenc hónappal kell elkezdni”. Ha ennyire nem is megyünk most vissza, azt mindenképpen hangsúlyoznunk kell, hogy mivel az emberi társadalom alapsejtje a család, a családban tapasztalt viselkedési, fogyasztási, életvezetési szokások alapvetően meghatározzák az ott nevelkedő gyermek környezeti érzékenységét (I Család,

háztartás, életmód c. fejezet). **A környezeti értékek már az iskoláskor előtt alapozhatóak.**

Mint hogy az intézményes nevelés kezdete az óvoda, az óvodai környezeti nevelés *alapozó jellegű,*

így meghatározó szerepet játszik az egyén környezetkultúrájának alakításában.

A környezeti nevelés célja és feladatai az óvodában:

- olyan szokások, szokásrendszerek, viselkedési formák megalapozása, olyan képességek és készségek tudatos fejlesztése, amelyek elősegítik a természetes és az ember által épített, létrehozott

környezettel – pontosabban az ott lévő értékekkel – való harmonikus kapcsolat, a környezeti problémák iránti érzékenység, a helyes értékrendszer, a természet-, és a környezetbarát magatartás alapjainak megteremtését;

- a gyermek közvetlen környezetében lévő világ értékeinek megismertetése, megszerettetése;

- a természeti és társadalmi környezethez fűződő pozitív érzelmi viszony alakítása;

- az élő és élettelen környezeti tényezők leglényegesebb összefüggéseinek megláttatása a helyi sajátosságok felhasználásával;

- a környezettudatos életvitel kialakítása (az energiával; vízzel, árammal való takarékoskodás, a pazarlás elkerülése);

- **A játék, különösen a szenzitív játék személyiségformáló, képességfejlesztő hatásainak a jelenleginél tudatosabb alkalmazása.**

Helyzetkép

Az 1996-ban megjelent Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja a következőket írja: „Az óvoda a gyermek érdeklődésére, kíváncsiságára, mint életkori sajátosságára építve biztosítson a gyermeknek változatos tevékenységeket, melyeken keresztül tapasztalatokat szerezhet a természeti

és társadalmi környezetről.”

Az ebből következő feladatokat is pontosan megfogalmazza: **Az óvodapedagógus feladata, hogy tegye lehetővé a gyermek számára a környezete tevékeny megismerését, biztosítson alkalmat, időt, helyet, eszközöket a spontán és szervezett tapasztalat és ismeret szerzésre, a környezetkultúra és a biztonságos életvitel szokásainak alakítására.**”(Melléklet a 137/1996.(VIII. 28.)Korm. Rendelethez 12-13. p.)

Ezek megvalósítását a 3-6 éves gyermekek életkori jellemzői teszik lehetővé:

- érzelmileg kötődik az őt nevelő felnőttekhez, „modellkövető”,
- cselekedeteit mindig valamilyen érzelem motiválja, kíséri,
- tevékeny, aktív, nyitott, kreatív,
- a körülötte lévő világot érzékszerveivel, tapasztalás útján ismeri meg.

„A játék a kisgyermekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége, s így az óvodai nevelés leghatékonyabb eszköze”

A feladatok megvalósítása feltételezi a családdal való szoros együttműködést, ugyanakkor a családok szemlélete is alakítható a gyerekeken keresztül. Az óvodában kialakított jó szokásokat a gyerekek hazaviszik. Pl. az óvodák egészséges életmódszervező tevékenysége (ha nem szélsőséges!) erősen hat a családok életére.

Összességében és nagy általánosságban a környezeti nevelés helyzete az óvodákban elég jó (átlagosan jobb, mint az iskolákban). A lelkes óvodapedagógusoknak köszönhetően sok óvodában törekednek az élményközpontú, életkori sajátosságokat figyelembe vevő tevékenységen

alapuló nevelés megvalósítására. Ezekben az óvodákban megpróbálnak olyan életmódot kialakítani, amely példa lehet a szülők és a közvetlen környezet számára is. A helyes óvodai életmód hatására kialakulnak azok a szokások, amelyek megalapozzák a környezetbarát életvitelt.

Vannak olyan óvodák, amelyek a környezeti nevelést kiemelt nevelési tevékenységként jelölték meg helyi nevelési programjukban. Ezekben az intézményekben a környezeti nevelés többnyire kiváló eredménnyel folyik, még akkor is, ha az óvoda fenntartása gondot okoz, eszközállománya, felszereltsége hiányos, és talán még udvara sincs.

A fenti pozitívumok ellenére azt kell mondanunk, hogy az óvodákban folyó környezeti nevelés elég esetleges és személyfüggő, ezért az óvodák egy részében nem megfelelő. Jellegzetes hiba például, hogy a környezeti nevelés megvalósítása foglalkozáshoz kötött és ismeretközpontú, ritkán

van a természetben foglalkozás, a kert és az udvar kialakítása nem szolgálja a környezeti nevelést,

vagy az óvoda működése a környezeti nevelés szempontjából nem modellértékű, (pl. nem takarékos

a víz-, és áramfogyasztás, és a hulladékkezelés sem megfelelő).

Sok óvodapedagógus nem vagy csak részben rendelkezik a hatékony, élményközpontú környezeti neveléshez szükséges ismeretekkel, tapasztalatokkal.

Javaslatok

256. Az óvodába belépő gyermeket fogadja harmonikus, szép környezet (természetes anyagok, élő növények, állatok), amely kedvező érzelmi hatást gyakorol a gyermekekre. Ez segíti szociális érzékenységének fejlődését, éntudatának alakulását; lehetőséget, teret ad én-érvényesítő tevékenységének. A szocializáció – a környezeti nevelés céljának és feladatainak megvalósítása – szempontjából különös jelentőségű a közös élményekre épülő, közös tevékenységek gyakorlása.

257. A feladatok megvalósítása feltételezi a családdal való szoros együttműködést, különféle kapcsolattartási formákon keresztül: nyílt nap, családlátogatás, szülői értekezlet, fogadóóra, óvodával

közös családi programok: kirándulások, múzeumlátogatások, ünnepek. Törekedjünk arra, hogy a gyerekek „neveljék” szüleiket, vigyék haza az óvodában kialakított **természet- és környezetbarát szokásokat, viselkedési formákat.**

258. Az óvodai környezeti nevelés megvalósítása olyan sokszínű tevékenység legyen, **amelynek alapja a játék.**

259. Olyan óvodai élet szervezése kívánatos, amely természetbarát, környezetbarát szemléletet sugallva **segíti a gyermekek egészséges testi, lelki és szociális szükségleteinek kielégítését kognitív folyamatainak erkölcsi tulajdonságainak** (együttérzés, segítőkészség, önzetlenség, figyelmesség stb.) és akaratának (önállóság, önfegyelem, kitartás, feladattudat, szabálytudat stb.) fejlődését.

260. **A környezeti nevelés tervezése során – az óvodák törekedjenek** a következő közös élményeket biztosító tevékenységek megteremtésére, megszervezésére:

- **az óvodások életkori sajátosságainak megfelelő munka jellegű tevékenységek gyakorlása, amely alapozná a munkára való felkészítést, növények és állatok elhelyezése, gondozása az óvoda erre alkalmas helyén, a csoportszobában vagy másutt kialakított természetsarokban.** Csak azokat az élőlényeket vigyük be a csoportszobába, amelyeket természetes körülmények között nincs mód megfigyelni, és a csoportszobában való tartásuk nem idéz elő változást az életükben. Amit csak lehet, természetes életkörülmények között figyeltessük meg a gyerekekkel. **Ahol a feltételek biztosítottak, régi háziállatfajokkal és fajtákkal is ismerkedjenek az óvodások.**

- az óvoda kertjének (pl. virágos, gyógynövényes, zöldséges, gyümölcsös), a környezeti nevelés feladatainak megvalósítását is biztosító ki- illetve átalakítása, és az életkornak megfelelő tevékenységek folyamatos lehetővé tétele;
- séták, kirándulások szervezése olyan helyszínekre, élőhelyekre, ahol jól megfigyelhetők a természet változásai és az élő és élettelen környezeti tényezők közötti kölcsönhatások;
- múzeumlátogatások tartalmi, módszertani megtervezése, megszervezése, hiszen a gyermekek környezeti nevelésében, ökológiai szemléletük alakításában a múzeumok is fontos helyszínek lehetnek;
- **erdei óvodai programok** megszervezése. Ajánlott, az óvodától távolabb eső, helyi sajátosságoktól eltérő helyszínen megszervezni. Az ott eltöltött 4-5 nap élményei, tapasztalatai segítik megismerni a szülőföld és az ott élő emberek, a hazai táj, a helyi néphagyományok, szokások és a tárgyi kultúra értékeit.

261. Ahhoz, hogy mindezeknek megteremtjük a realitását, a már életbe lépett és működő helyi nevelési program gyakorlati megvalósításához kell elméleti, módszertani, gyakorlati segítséget nyújtani az óvodapedagógusoknak.

262. Szükség van óvodások számára is alkalmas nevelési (terep) központok létrehozására – akár önállóan, akár intézményekhez (pl. nemzeti parkokhoz) kapcsolva:

- ahol környezeti nevelői szakirányú végzettséggel (ELTE-TOFK) rendelkező pedagógus tart a 3-7 éves korosztály számára megfelelő környezeti nevelési szemléletben bemutatókat,

nyílt napokat;

- ahol környezetbarát környezetet és eszközöket mutatnak be, és a környezeti nevelési célok teljesítését

segítő módszereket összegyűjtik, kidolgozzák, és módszertani segédanyagokkal látják el az óvodákat;

- ahova érdemes tanácsért fordulni, (pl. **KOKOSZ Óvodai oktatóközpontok**) és ahol gyakorolni is lehet az életkorhoz igazított terepvezetést;

- amelynek speciális könyvtára van, és el is érhető;

- amely lehetőséget ad már működő minták, programok tanulmányozására, kipróbálására (pl. elemi szintű hulladékkezelésre, vízzel, árammal való takarékoskodásra, környezetkímélő tisztítószeres használatára, beszerzési lehetőségeire, kertépítésre, biogazdálkodásra, gyógynövények termesztésére, komposztálásra);

- amelynek továbbképzései az óvodán kívüli tevékenységekre (kirándulások, terepséták, erdei óvoda, tábor), a családokkal való kapcsolattartásra, az egészséges életmód megszervezésére (táplálkozás, mozgás, napirend stb.) is kiterjednek;

- ahol a **óvodapedagógusok** megtanulhatják a közvetlen tapasztaláson alapuló szenzitív megismerési

módszereket, a cselekvőképesség kialakításának, megőrzésének **lehetőségeit**.

263. Zöld Óvoda Cím elnyerésre lehetősége van minden olyan pályázat alapján. A KvVM és az OM - a hazai és a nemzetközi tapasztalatok alapján - fontosnak tartja, hogy az óvodás korosztály sajátos, korcsoportjának megfelelő módszerekkel és eszközökkel, valamint élményekre és tapasztalatokra épített tanulási környezet kialakításával olyan környezeti nevelésben részesüljön, mely hatékony rendszerbe szerveződve biztosítja a kisgyermekkorú nevelés eredményességét. A fenntarthatóság pedagógiájának erősítése érdekében kifejtett magyar óvodai nevelési tevékenységek legjobb példáinak elterjesztése fontos feladat határainkon innen és határainkon túl. "Zöld Óvoda" cím: külön újraértékelés nélkül 3 évig jelent védjegyet a nyertesek számára.

Ajánlott irodalom

Agárdy Sándor: *Praktikum az óvodai és az általános iskolai környezeti neveléshez mindenkinek*. Bp. Aqua, 1995. 245 o.

Bihariné Kerekó Ilona (szer.): *Környezeti nevelés az erdőben*. Öko-Fórum Alapítvány, 2002.

Bihariné Kerekó Ilona – Kanczler Gyuláné: *Természetismeret óvodapedagógusoknak*.

ELTETOFK,

2002.

Cornell, Joseph: *Kézenfogva gyerekekkel a természetben*. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, 1998 Budapest

Csonka Katalin: *Árnyékban-fényben. Környezetvédelmi megfigyelések, kísérletek*. Pont Kiadó 1995.

Fejes Erzsébet – Kanczler Gyuláné: *A természet ünnepei*. Kincs Könyvkiadó, Szombathely 1999.

Fejes Erzsébet – Kanczler Gyuláné: *Mesélő természet*. Kincs Kiadó, 1998.

Golubovné Gergely Anna: *A környezeti nevelés és a játék*. *Iskolakultúra* IV. évf. 13. sz. 14–19. o.

Havas Péter: *A környezeti nevelés alapelvei*. *Új pedagógiai Szemle* 43. évf. 1993/10. 13–14. o.

Havas Péter: *A természet iránti attitűdök*. *Ökológiai kultúra*. *Ökológiai nevelés* 29–30. o.

Természet és környezetvédő tanárok egyesülete 1994.

Kanczler Gyuláné – Labanc Györgyi: *Óvodásokkal a Magyar Természettudományi Múzeumban*.

Bp. Magyar Természettudományi Múzeum, 1997. 20. o. (Lacertina füzetek)

Kanczler Gyuláné: *Környezeti nevelés az erdőben a művészetek eszközeivel*. Öko-Fórum Alapítvány, 2002.

Kovács György: *A játék. Óvodai Nevelés*, 1990/6.

Kuti István – Kuti Istvánné: *Körlánc környezeti nevelés az óvodában*. Kecskemét, Kecskeméti Tanítóképző Főiskola, 1995. 141. o.

Labanc Györgyi (szerk.): *Óvodások környezeti nevelése*. Bp. Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért, 1998. 147. o. (Réce-füzetek, 5.)

Lorenz, Konrad: *Mentsétek meg a reményt!* Európa Kiadó 1991.

Lori, F. – Scwyter, A.: *Találkozunk az erdőben!* Öko-Fórum Alapítvány, 2002.

Nádai Magda: *Vigyázz rájuk...!* sorozat. Codex Print Kiadó Budapest 1998

Nagyné Ács Mónika: *Óvodások az állatkertben*. Fővárosi Állat- és Növénykert, 1999

Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja. (A Köznevelési törvény melléklete)

Papp János: *Játékos természetismeret*. Mezőgazdasági Kiadó 1990

Porkolábné Balogh Katalin: *Kudarccal az iskolában*. Alex - typo 1993.

Schmidt Egon – Bécsy László: *Ezer ágán ezer fészek*. Móra 1981

Siroki Zoltán: *Díszmadarak a lakásban*. Mezőgazdasági Kiadó 1990

Valló Péter: *A kiskertész*. Agricola 1990

Vásárhelyi Tamás – Gärtner Vilmosné – Szikossy Ildikó.: *Már az óvodásokkal és a kisiskolásokkal is járjunk múzeumba?! – Iskolakultúra* IV. évf. 13. sz. 59–62. o.

Villányi Györgyné (szerk.): *A környezeti nevelés közügye – Kézikönyv óvodapedagógusok számára*. Magyar Pedagógiai Társaság, 2009.